

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

A Tolkien által papírra vetett középföldi regéket talán mind megismerhettük már legalább nagy vonalakban, de az eredeti szövegek egy-egy újabb kiadása, illetve az adaptációk néha érdekes, néha fájdalmas kreativitása mindig okozhat meglepetéseket. Rovatunkban a műfaji és időbeli változatosság jegyében ezúttal a hosszúnak tűnő várakozás után idén áprilisban magyarul is megjelent Beren és Lúthien kritikája, illetve a Kard és Másodteremtés szerepjátékos kiegészítő újdonságairól szóló beszámoló képviseli a jelent, A hobbit régi rajzfilmváltozatának ajánlója a múltat, az Amazon készülő sorozatával kapcsolatos hírek pedig a jövőt.

Egy váratlan trilógia – második rész

(J. R. R. Tolkien [szerk. Christopher Tolkien]: *Beren és Lúthien*. Európa, Budapest, 2018)

írta: Bartók Nagy Tamás (Toma)

A *Húrin gyermekei* 2007-es angol megjelenéséig a J. R. R. Tolkien munkásságát követő olvasóközönség és rajongótábor abban a hiszemben tengette életét, hogy Középfölde óidejének történeteit, különösképpen a Három Nagy Regét, már csak abban a töredékes formában tudhatja magáénak, ahogy az *A szilmarilok*ban – és a kapcsolódó nem csekély számú (és még kevésbé csekély jegyzetanyagot tartalmazó) kötetben – napvilágot látott. Az író fia, Christopher, igencsak szíven viselhetette apja szakterületének sorsát, hogy több évtizedes munkával hobbifilológusi szerepbe kényszerítette gyanútlan olvasók tömegeit, akik – ráharapva *A hobbit*, illetve *A Gyűrűk Ura* jelentette kapudrogra – elszántan követték őt a szövegtörténet legmélyebb bugyraiig.

Nos, ez a tendencia látszott megszakadni 2007-ben, amikor Christopher, lazítva kicsit korábbi szerkesztési elvein, egy komplett és olvasmányos regényt tett le a HarperCollins asztalára. Tudván, hogy ez volt a legkidolgozottabb történet az első korból, kevesen számítottak folytatásra, és a *Húrin gyermekei* valóban egyedül maradt a maga nemében.

Az angolul tavaly megjelent *Beren és Lúthien* nem is ezt a koncepciót követi, hiszen Tolkien kézírataiban csak a legelső változat jutott el a teljes kidolgozottság állapotába. Mindazonáltal, ahogy a *Beowulf*nál, úgy itt is sikerült megtalálni azt a (regény és tudományos munka közti) ideális megoldást, amikor a több szövegváltozat és a jegyzetek nem akadályozzák, hanem nagyban előmozdítják a történet befogadását. A *Beowulf*ban a sok, tényleges segítséget jelentő kommentár történet után helyezésével, jelen műben pedig a jegyzetanyag minimálisra szorításával.

Fájón hiányzik azonban egy részletes tartalomjegyzék. A könyvben szereplő ugyanis meglegecszik az előzmények és a függelék között egyetlen címmel – „Beren és Lúthien” –, ami nyilván nem segíti az eligazodást, ha az ember a törzsszövegen belül navigálna, vagy éppen átlátni szeretné a könyv szerkezetét. Álljon itt most ezért egy kiegészítő tartalomjegyzék, mely a szerkesztői koncepciót is jobban megvilágítja majd:

	(bevezető a kéziratokról és a terminológiai változásokról, valamint a történet előzményei: EMK, Q)	29
(EMK)	Tinúviel története	41
(M)	Részlet A mitológia vázlatából	90
(L)	Részlet a Leithian-énekből (részletek a II. és III. énekből)	93
	A Quenta Noldorinwa (a kéziratról)	105
(Q)	Részlet a Quentából (Felagund és Barahir, Nargothrond, valamint Beren és Lúthien története a Thú tornyában való bebörtönöztetésig)	107
(L)	Még egy részlet a Leithian-énekből (VI. ének fele és a VII. ének)	113
(Q)	Még egy részlet a Quentából (Beren és Lúthien története a végéig)	137
(L)	A történet a Leithian-énekekben egészen a végéig (VIII–XIV. ének)	146
	A Quenta Silmarillion (a kéziratról, valamint részletek: EMK, Q, QS)	230
(Q)	Beren és Lúthien visszatérése a Quenta Noldorinwa szerint	245
(EMK)	Részlet a Nauglafring Elveszett Meséjéből	251
(QS)	A Hajnal- és az Esticsillag	262

Látható, hogy a szilmarilokról és Thingolról szóló bevezető után a két korai kézirat – a „Tinúviel története” az *Elveszett mesék* könyvéből és **A mitológia vázlat** – következik, majd a **Leithian-ének** és a **Quenta Noldorinwa** párhuzamosan halad a végkifejletig, végül a cselekményhez lazábban kapcsolódó Nauglamír- és Eärendil-történetek zárják a sort az *Elveszett mesék* könyvéből és *A szilmarilokból*.

Ami érdekes ennek kapcsán: vajon miért nem került bele a kötetbe a teljes **Leithian-ének**, mikor befejezetlensége ellenére (a „Tinúviel története” mellett) ez tekinthető a legrészletesebben kidolgozott szövegváltozatnak? Fel lehet hozni ellenérvként, hogy az I–II. ének valójában Thingolról és Doriathról, valamint Barahirról és csapa-

táról szól, de ez sem magyarázat a III–V. ének mellőzésére; főleg, hogy az egész kötet koncepciója Beren és Lúthien történetének minél teljesebb és egybefüggőbb bemutatása lenne.

Szerencsére nem kell sokat várnunk a teljes vers magyar megjelenésére, mert várhatóan idén kerül a boltokba az ezt is tartalmazó *Beleriand dalai* (Középfölde Históriaja III.). Ebben – a hírek szerint – a jelen kötetétől eltérő fordításra számíthatunk, ami kifejezetten szerencsésnek mondható, mert a **Leithian-ének**be láthatóan beletört a fordító bicskája. A feladat nehézségét látva ezen nincs is mit csodálkozni. Ahogy mondják: minden fordítás új mű alkotása is egyben, és a Tolkiennak rendelkezésére álló idő töredéke alatt az elbeszélő költeményt formailag, tartalmilag és stílusában is hitelesen visszaadni – szinte reménytelen vállalkozás.

Amennyire megnehezítik az önmagukból kifordult mondatok és kóbor asszonáncok a **Leithian-ének** olvasását, annyira jót tett az új fordítás a „Tinúviel története” fejezetnek: sokkal gördülékenyebb és befogadhatóbb lett Gy. Horváth László interpretációja a korábbi **EMK**-változatnál.

Említést érdemel még a kötet mérete. Kérdés, mennyi beleszólása volt ebbe a külföldi jogtulajdonosnak, vagy mennyire az Európa kreativitását dicséri, de a könyv egy dimenziója sem egyezik a korábbi kötetekével: szélessége a *Húrin gyermekei* első kiadásáét, magassága pedig a feketeborítás sorozatét közelíti – sikertelenül. Szóval, akik eddig az utóbbit gyűjtögettek gondosan a polcukon, még kénytelenek lesznek várni egy következő kiadásra.

Kép: Ulla Thynell [www.ullathynell.com]

A nyolc színes illusztráció nálunk a kötet végébe került, így esélyük sincs elspoilerezni az amúgy is ismert cselekményt. Személy szerint én jobban kedvelem Ted Nasmith alkotásait, mert úgy tűnik, mintha Alan Lee csak a ködösborongós, meg a szürkén hervadó Középfölde megfestéséhez értene, a virágkorában élénk

színekben pompázóhoz pedig még csak festéket se akarna venni. Külön kiemelném viszont a fejezetek közti rajzait: jó pár közülük egészen varázslatosra sikerült.

Az első kor történeteiben járatosabbak számára az elbeszélések nem fognak nagy meglepetést okozni, bár az orkok arcbereendezésére való konkrét utalással szerintem most, a **Leithian-ének**ben találkoztam először. A szerkesztői jegyzetek nagy részének elhagyása pedig nemcsak az átélhetőséget növelte, de a szerkezeti változásokat is valahogy láthatóbbá tette, így, ha nem is annyira hiánypótló, de az ismert történetre egy sok szempontból jobb rálátást adó művel gazdagodtunk. Azok számára viszont, akik csak most ismerkednek Középföldével, ez egy lehetőség *A szilmarilok*énál olvasmányosabb formában találkozni Beren és Lúthien regéjével, és egyúttal az első lépcsőfok is lehet a szövegtörténettel alaposabban átszőtt munkák, például a Középfölde Históriaja felé.

„Kilencvenhárom éves vagyok, (feltehetőleg) ez az utolsó könyvem apám életműkiadásának hosszú sorozatában” – írta Christopher Tolkien az előszóban. Az óvatos fogalmazás indokolt volt: idén augusztusban végül napvilágot lát a harmadik Nagy Regének, a Gondolin bukásának önálló kötete is.

Útmutatások Vadonföldre és meseszövéshöz

avagy a *Kard és Másodteremtés* újdonságai

írta: Barna Bálint (Gandalf)

Idén a kisebb kalandmodulok mellett két nagyobb anyag is megjelent a *Lassi Laurië* XIV/1. számában ismertetett *Kard és Másodteremtés*hez, a *Kard és Mágia* szerepjáték nemhivatalos Középfölde-kiegészítőjéhez. Mindkettő igencsak hasznos segítség lehet bármilyen Középföldén játszódó szerepjátékhoz, rendszertől függetlenül.

A 40 oldalas *Útmutató Vadonföldre* című szetting-ismertető játékmechanikát egyáltalán nem tartalmaz. A kalandok elsődleges helyszínét, a Rhovanionnak is nevezett Vadonföldet mutatja be: történelmét, kultúráit, különös lényeit, tájait, tárgyi és irodalmi kultúráját. Mindezt a teljesség igénye nélkül, mert bár legfőbb forrása a tolkien könyves kánon, mivel szerepjátékozáshoz készült, inkább ötlet- és ihletadó jellegű, mint lexikon. Számos dolgot balladai félhomályban hagy, vagy kiegészít némi fanfiction-adattal, így kanonikus vitákban hivatkozási alapnak nem mindig szerencsés, de talán az összes eddig szerepjátékhoz készült anyag közül – legyenek hivatalosak vagy rajongói-

ak – még ez állhat a legközelebb a könyvek által lefektetett alapokhoz.

Az 54 oldalas *Meseszövé*s egy mesélői útmutató, amely az új szabályok mellett rendszerfüggetlen irányelveket is igyekszik összeszedni a tolkien hangulatú meséléshez. Ez utóbbiakhoz a kiindulási alap az MTT 2017-es Kreatív Őszi Művészeti Találkozóján (KÖMT) megtartott *Középfölde kockái – Hogyan szerepjátékozunk Középföldén?* című rendi foglalkozás volt, ezúton is hálás köszönet a résztvevőknek! A *Meseszövé*s a mesélési technikák és praktikák mellett foglalkozik játékos és nemjátékos karakterekkel, kalandokkal, a világ alapjaival, a varázslás és varázstárgyak problematikájával, és tartalmaz alternatív játéktípusokhoz köthető szabályvariánsokat és segédleteket is.

Mindkét új dokumentum – akárcsak a kiegészítő összes többi anyaga – ingyenesen és szabadon letölthető a *Kard és Másodteremtés* blogjáról:

<http://masodteremtes.wordpress.com>

Ballada és nyomasztás Középföldén: az 1977-es rajzfilm

írta: Szarvas Szilvia (Siss)

Az 1977-ben bemutatott *A hobbit* című egész estés rajzfilm a tolkien filmfeldolgozások térképén leginkább a senki földjére tájolható be, pedig kísértetiesen bájos megközelítése kellemes meglepetéseket okozhat az arra nyitott nézőnek, aki képes elvonatkoztatni a Peter Jackson alkotott Középfölde világtól. A Rankin/Bass produkciós cég (az ő nevükhöz fűződik például *Az utolsó egyszarvú*) és a Topcraft animációs stúdió (belőlük alakult később a világ-hírű Ghibli Stúdió) jegyezte film nem tör hóseposzi magasságokba, nem akarja újrajrni a középföldei történelem krónikáját, nem vendégszerepel benne a Shai-Hulud; célja kizárólag Tolkien könyvének adaptációja, és ezt teljesíti is.

Mielőtt azonban magától értetődően gyerekeket ültetnénk le a film elé, nem árt észben tartani, hogy az animációs film is csak annyira gyerekeknek való műfaj, mint bármelyik másik – *A hobbit* jó példa erre. A nyomasztó, kísérteties hangulat ugyanis végig elkíséri a filmet; a képkockákon kézzel fogható a Bakacsinerdő akkor már hosszú ideje fennálló sötétsége és a homályban rejlő fenyegetés. A könyv verseire írt ének-dallamok egyszerűségükben, kedvességükben is nyugtalanítóak: a hegyek között megülő ködfelhőket, a szitáló esőt idézik – még a törpök Bilbót célzó csúfolódásának, a „Blunt the knives, bend the forks” című nótának is van egy kis szomorkás felhangja.

A film 78 perce rendkívül feszített tempót diktál; néha kissé nehézkes a jelenetek átvezetése, a könyv történetét itt-ott éri is némi nyirbálás (Beorn és Roac történetzala például teljes egészében hiányzik). Figyelemre méltó a látványvilág, a figurák arculaterve; kiemelkedő Elrond és Smaug kialakítása. A csillagkoronás Elrond a könyv figuráját veszi alapul, azt az Elrondot, akihez még nem készült el a később köré szövött legenda; egy bölcs, a valóság és a túlvilágot egyidejűleg megtestesítő lény. Smaugot láthatóan a kínai sárkányábrázolások ihlették némi macskás felütéssel; egyedisége még ma is üdítő színfolt a klasszikus sárkányábrázolások mellett. Gollam békaszzerű karaktere valószínűleg reflektálás vízi életmódjára, nyálkás természetére; ugyanakkor sajnos meg kell említeni a Tündekirályt és az erdőtündéket is, akiknek megtervezésekor az alkotók valószínűleg elveszthették a könyvet, mert a végeredményre finoman szólva sem alkalmazható a „Szépek Népe” megnevezés, leginkább afféle parókás, angolkóros Gollam-kuzinnak tűnnek, szomorúan komolytalanná téve a Bakacsinerdő népét.

A filmhez sajnos nem készült magyar szinkron, az érdeklődők eredeti, angol nyelven nézhetik meg. Mindenképpen érdemes, mert szokatlan, izgalmas szemszögből nyúl J. R. R. Tolkien könyvéhez, friss, érdekes élményt kínálva.

Mit várhatunk az Amazon Középfölde-sorozatától?

írta: Barna Bálint (Gandalf)

Ahogy az előző számunk Krónika rovatában már említésre került, az Amazon megszerezte a jogokat egy Középfölde-sorozathoz, amely a jelenlegi tervek szerint nem remake vagy újraadaptálás lesz, hanem új történeteket szeretnének elmesélni A Gyűrű Szövetsége előttről. Azóta alig-alig érkeznek hírek a projektről, ám annál több találgatás és elmélet lát napvilágot. Mi az, amit biztosan tudunk, és mi a legvalószínűbb, ami mindezekből következhet?

Azok számára, akik esetleg nem tudnának semmit a jogi háttérről, álljon itt indításképpen egy rövid összefoglaló, mert e nélkül nehéz lenne megérteni az Amazonnal kötött szerződés lényegét: J. R. R. Tolkien még élete során eladta két könyvének, *A hobbit*nak és *A Gyűrűk Urán*ak az adaptációs jogait, ezek a jogok azután ilyen-olyan, itt most nem részletezendő utakon végül Saul Zaentz tulajdonába kerültek. Ő létrehozott ezek kezelésére egy vállalatot, amely először Tolkien Enterprises, majd később Middle-earth Enterprises néven szerepelt. Gyakorlatilag hozzájuk köthető minden adaptáció, amely eddig létrejött, akár filmekről, akár játékokról volt szó. De míg *A Gyűrűk Ura* filmek elkészítését és forgalmazását egy stúdióval, a Warnerbe olvadt New Line Cinemával meg lehetett oldani, *A hobbit* filmek esetében a forgalmazási jogokon osztozkodni kellett a Metro-Goldwyn-Mayerrel. A Tolkien könyveihez kötődő szerzői jogokat pedig az örökösök által vezetett Tolkien Estate gyakorolhatja. Szintén a Tolkien-családhoz köthető a Tolkien Trust nevű jótékonyági szervezet, amely viszont a hatvanas években kötött eredeti szerződés alapján részesedést kap *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* minden adaptációjából. A könyveket kiadó HarperCollins pedig nemcsak Tolkien műveit, de a filmes könyvkiadványokat is megjelenteti.

Jól látható tehát, hogy igencsak komplex, többszereplős képlet épült az író örökségére, és mivel itt nem csak szellemi javakról, de nagyon sok pénzről is szó van, nem véletlen, hogy az egyes felek között előfordultak már pereskedések, amelyek nagyobb összegek kifizetésével értek véget: érthető módon

Kép: Tuska Miklós (Adim)

minden szereplő minél többet szeretne kicsikarni a maga részére.

Ami a sorozatot illeti, a sajtóértesülések szerint nem az Amazon lehetett a kezdeményező fél. Úgy tűnik, mintha a New Line, vagy rajta keresztül a Warner akarná nagyon a sorozatot: többekkel is tárgyaltak előzőleg, például esélyes volt még az HBO és a Netflix is, de ez a két vállalat végül kiszállt a költségek miatt, és az Amazon lett a befutó, állítólag 250 millió dollárt fizetve a jogokért.

Minderről többet elárul az a hivatalos sajtónyilatkozat, amelyet az érintettek kiadtak az egyezségről. Ebben négy résztvevő szerepel: a New Line Cinema (mint a Warner egyik divíziója), a Tolkien Estate, a Tolkien Trust és a HarperCollins. Filmes oldalról ez csak egyetlen szereplő, a másik három a kvázi „könyves” oldalt képviseli. Igaz, a New Line mögött ott a Warner, de érdekes módon nem szerepel külön szerződő félként, úgy tűnik, megelégszik a divízió keresztüli jelenléttel. És nemcsak a Metro-Goldwyn-Mayer hiányzik, de minden utalás vagy említés *A hobbit*-ra: kizárólag *A Gyűrűk Ura* sikere és jelentősége van kiemelve.

Mi következik mindebből? Egyrészt az, hogy *A hobbit* ezúttal kimarad a mókából, valószínűleg azért, hogy a Metro-Goldwyn-Mayerrel ne kelljen megint osztozkodni, és ne kelljen túl sokfelé osztani a pénzt. Másrészt meglepő az, hogy nem a régi filmes szerződésre építenének, hanem külön egyezséget kötöttek a Tolkien Estate-tel, a Tolkien Trusttal és a HarperCollinsszal. Erre többféle jogi értelmezés is látott már napvilágot. A lelkesebbek azt látják bele, hogy erre azért volt szükség, mert új művek adaptálási jogait szerezhették meg a filmesek most, hogy Christopher Tolkien lemondásával együttműködnének tényleg az Estate. Mások szerint nem volt egyértelmű, hogy a régi szerződésben lefektetettek kiterjednek-e televíziós vagy online forgalmazott sorozatokra is, és ezért kellett egy szerződésbővítés vagy kiegészítő megállapodás erről, nehogy megint pereskedés legyen a vége. Hogy melyikben több az igazság? 250 millió dollár nem kis összeg, ezért e mögött akár valami komolyabb egyezés is lehet, de amíg nem ismerjük ennek részleteit, csak találgatni tudunk. Az mindenesetre biztos, hogy a megegyezés nemcsak egy sorozatra vonatkozik, de esetleges spin-off sorozatokra is.

Mielőtt még nagyon belelkesülnénk, hogy végre láthatjuk *A szilmarilokat* képernyőn, nézzük meg a realitásokat: ha egy ilyen horderejű egyezség született volna, azt nem titkolnák, hiszen ugyancsak felkorbácsolná a várakozásokat, és kitűnő nézőbevonó eszköz lehetne. Ráadásul a közlemény elég erősen azt hangsúlyozza, hogy *A Gyűrűk Ura*-sorozatról van szó (még csak nem is Középfölde-sorozatként hivatkoznak rá), még ha *A Gyűrű Szövetsége* előtti történeteket is akarnak elmesélni. Ez kizárja azt is, hogy *A Gyűrűk Urával* párhuzamosan zajló eseményeket adaptáljanak a könyvekből (pl. a Gyűrűháborúval egy időben, de északon zajló csatákat).

Mi marad akkor? Valószínűleg a függelékben található történetekkel akarhatnak majd kezdeni valamit, hiszen már *A hobbit* megfilmesítése előtt is fontolgatták, hogy ezekhez nyúljanak. Peter Jackson és Guillermo del Toro eredetileg két filmet terveztek, az elsőt *A hobbit* tette volna ki, a másik meg egyfajta összekötő történet lett volna *A Gyűrűk Urával*. De azután rájöttek, hogy a függelék alapján nem tudnak a kb. 60 év eseményeiből egy filmre való épkezláb cselekményt összerakni, inkább *A hobbitot* bontották két részre, feldúsítva a Dol Gulduros történetszállal. Más kérdés, hogy végül a két filmből három lett, valószínűleg a stúdiók nyomására, bármit is meséljen erről Jackson. A két trilógiát összekötő történetek sorsa függőben maradt. Mozifilm nem lehet – és nem is érné meg – készíteni belőlük, valószínűleg ezért köthettek ki végül a sorozat ötleténél, amelyet olcsóbb megoldás *A Gyűrűk Ura* függelékei alapján megoldani, mint újabb könyvek jogait megvásárolni. És az olcsóság fontos szempont, mert maga a sorozat igen csak drága lesz. Mindez persze jelenleg csak találgatás, de ez tűnik a legvalószínűbb megoldásnak. Ezt támasztja alá az is, hogy a TheOneRing.net rajongói portál értesülései alapján a sorozat az ifjú Aragorn korai kalandjaira fókuszálna majd – noha ezt lapzártánkig hivatalos források még nem erősítették meg.

Nézzük, milyen megerősített információkat tudunk meg a bejelentés óta, hátha pontosabb képet kapunk a sorozatról!

Egyrészt megtudtuk, hogy öt évadot terveznek elsőre, és mindennek körülbelül egymilliárd dolláros költségvetése lesz, amellyel minden idők legdrágább sorozata lehet, noha az egy évadra jutó epizódok számáról még semmit sem tudni, ezért korai lenne még ebből következtetni. Másrészt megtudtuk, hogy a szerződés értelmében a produkciót két éven belül meg kell kezdeni, azaz legkésőbb 2019-ben el kell kezdeni forgatni. Ebből az következhet,

hogy 2020 előtt semmiképpen sem készülhet el az első évad. Harmadrészt kiderült, hogy a sorozat készítőinek joga van felhasználni részleteket *A Gyűrűk Ura* filmekből. Ez még inkább azt erősíti, hogy a trilógiához szorosan kötődő történetekről lesz majd szó. Negyedrészt Peter Jackson ügyvédje megerősítette, hogy a sorozat kapcsán felvették a kapcsolatot a rendezővel is, tehát valamilyen formában be akarják vonni a projektbe. Lapzártánkig ez a kérdés sem dőlt még el.

Kép: Szarvas Szilvia (Siss) [DeviantArt: fluffypallas]

Mindezek alapján a sorozat valószínűleg ugyanabban a filmes univerzumban fog játszódni, mint Jackson eredeti trilógiája, kvázi annak lesz az egyik leágazása. Nemhogy remake-ről nem lesz szó tehát, de rebootról sem beszélhetünk, inkább a manapság egyre divatosabb multiplatformos univerzumépítésről. S bár szerepekről és szereposztásról még semmi hír sincsen, Sir Ian McKellen már finoman jelezte, hogy továbbra is szívesen alakítaná Gandalfot. Reméljük, hogy kívánsága teljesülhet majd! Mert ha ugyan másért talán nem is, érte biztosan megérné előfizetni az Amazon Prime szolgáltatására.